

O‘ZBEKISTONDA YALPI ICHKI MAHSULOT HAJMINI OSHIRISHNING TAKOMILLASHTIRISH TURLARI

Mahmudov Diyorbek Olimboy o‘g‘li

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universitetining Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti. Hidrotexnika qurilishi yo‘nalishi talabasi. Qarshi shahri.

O‘zbekiston Respublikasi.

diyorbek20030602@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada asosan O‘zbekistonda yalpi ichki mahsulot hajmini oshirish bozorlarda yalpi ichki mahsulot hajmini yana ko‘paytirib jahon bozorlar qatorida o‘z o‘rinini topish uchun harakat qilishimiz kerak. Yalpi ichki mahsulotning yillik sarhisobini hisoblab yillik o‘shish darajasini oshirish yo‘lga qo‘yilganligi haqida aytib o‘tiladi.

Kalit so‘zlar: YaIM, (BEA), (PPP), Federal zaxira, statistikasidan, real daromad, inflyatsiya, deflyatsiyaning, tendentsiyasiga, defitsit, biznes strategiyasida.

ABSTRACT

In the article, we need to increase the volume of the gross domestic product in the markets and increase the volume of the gross domestic product again in order to find a place among the world markets. It is mentioned that the annual growth rate has been increased by calculating the annual summary of the gross domestic product.

Keywords: GDP, (BEA), (PPP), Federal Reserve, statistics, real income, inflation, deflation, trend, deficit, business strategy.

Yalpi ichki mahsulot (YaIM) - bu ma‘lum bir vaqt ichida mamlakat chegaralarida ishlab chiqarilgan barcha tayyor mahsulotlar va xizmatlarning umumiy pul yoki bozor qiymati. Umumiy ichki ishlab chiqarishning keng o‘lchovi sifatida, u ma‘lum bir mamlakatning iqtisodiy salomatligini aks ettiruvchi ko‘rsatkichlar kartasi sifatida ishlaydi. YaIM odatda yillik asosda hisoblansada, ba‘zan chorakda ham hisoblab chiqiladi. Masalan, AQShda hukumat har bir moliyaviy chorak uchun, shuningdek kalendar yil uchun yillik YaIM bahosini e‘lon qiladi. Ushbu hisobotga kiritilgan individual ma‘lumotlar to‘plamlari real shaklda berilgan, shuning uchun ma‘lumotlar narxlarning o‘zgarishi uchun tuzatilgan va shuning uchun inflyatsiyadan xalos bo‘ladi. AQShda Iqtisodiy tahlil byurosi (BEA) chakana savdo korxonalarini, ishlab chiqaruvchilar va quruvchilar o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovnomalar va savdo oqimlariga qarab aniqlangan ma‘lumotlar yordamida YaIMni hisoblab chiqadi. Mamlakat yalpi

ichki mahsulotini tashkil etuvchi barcha tarkibiy qismlardan tashqi savdo balansi ayniqsa muhimdir. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning xorijiy mamlakatlarga sotadigan tovar va xizmatlarining umumiy qiymati ichki iste'molchilar sotib oladigan chet el tovarlari va xizmatlarining umumiy qiymatidan oshib ketganda, mamlakat YaIM o'sishiga moyildir. Bunday holat yuzaga kelganda, mamlakat savdosi profitsiti bor deb aytiladi. Agar qarama-qarshi vaziyat yuzaga kelsa - agar mahalliy iste'molchilar chet el mahsulotlariga sarf qiladigan mablag 'mahalliy ishlab chiqaruvchilarning chet ellik iste'molchilarga sotishi mumkin bo'lgan mablag'larning umumiy miqdoridan ko'p bo'lsa - bu savdo defitsiti deb ataladi. Bunday vaziyatda mamlakatning YaIM pasayish tendentsiyasiga ega. Bundan tashqari, YaIM o'lchovlarining turli maqsadlar uchun foydali bo'lishi mumkin bo'lgan bir nechta mashhur farqlari mavjud: Nominal YaIM: YaIM mamlakatning YaIMini faqat moliyaviy jihatdan taqqoslash uchun joriy bozor narxlarida mahalliy valyutada yoki AQSh dollarida valyuta bozoridagi kurslarda baholanadi. Yalpi ichki mahsulot, sotib olish qobiliyati pariteti (PPP): mahalliy ishlab chiqarish narxlarini taqqoslash uchun mahalliy narxlar va yashash xarajatlaridagi farqlarni to'g'rilaydigan, sotib olish qobiliyati tengligi (PPP) usuli yordamida "xalqaro dollarlarda" o'lchanadigan YaIM, real daromad va turmush darajasi. Haqiqiy YaIM: Haqiqiy YaIM - bu inflyatsiyani tartibga soluvchi o'lchov bo'lib, u iqtisodiyotning ma'lum bir yilda ishlab chiqargan tovarlari va xizmatlari miqdorini aks ettiradi, inflyatsiya yoki deflyatsiyaning ta'sirini tendentsiyadan ajratish uchun narxlar yildan-yilga o'zgarish bo'lib turadi. vaqt o'tishi bilan ishlab chiqarishda. Yalpi ichki mahsulotning o'sish sur'ati: Iqtisodiyot qanchalik tez o'sayotganini o'lchash uchun YaIM o'sish sur'ati mamlakat YaIMning bir yilini (yoki choragini) o'tgan yilga (yoki chorakka) taqqoslaydi. Odatda bu foiz stavkasi sifatida ifodalanadigan ushbu o'lchov iqtisodiy siyosatchilar uchun mashhurdir, chunki YaIM o'sishi inflyatsiya va ishsizlik darajasi kabi asosiy siyosat maqsadlari bilan chambarchas bog'liqdir. Aholi jon boshiga YaIM: Aholi jon boshiga YaIM - bu mamlakat aholisining bir kishiga to'g'ri keladigan YaIMning o'lchovidir. Bu iqtisodiyotda bir kishiga to'g'ri keladigan mahsulot yoki daromad miqdori o'rtacha ish unumdorligini yoki o'rtacha turmush darajasini ko'rsatishi mumkin. Aholi jon boshiga YaIM nominal, real (inflyatsiyani hisobga olgan holda) yoki PPP shartlarida ifodalanishi mumkin. YaIM tovarlar va xizmatlarning pul qiymatiga asoslanganligi sababli u inflyatsiyaga uchraydi. Narxlarning ko'tarilishi mamlakat YaIMning o'sishiga olib keladi, ammo bu ishlab chiqarilgan tovarlar va xizmatlarning miqdori yoki sifatidagi har qanday o'zgarishni aks ettirmaydi. Shunday qilib, faqat iqtisodiyotning nominal YaIMiga qarab, bu ko'rsatkich ishlab chiqarishning real kengayishi natijasida ko'tarilganmi yoki shunchaki narxlar ko'tarilganligi sababli aytish qiyin bo'lishi mumkin. Ko'pgina mamlakatlar YaIM ma'lumotlarini har oy va

chorakda e'lon qilishadi. AQShda Iqtisodiy tahlil byurosi (BEA) chorak tugaganidan to'rt hafta o'tgach, choraklik YaIMning oldindan chiqarilishini va chorak tugaganidan uch oy o'tgach yakuniy nashrini e'lon qiladi. BEA nashrlari to'liq va juda ko'p tafsilotlarni o'z ichiga oladi, bu iqtisodchilar va investorlarga iqtisodiyotning turli jabhalari to'g'risida ma'lumot va tushuncha olishlariga imkon beradi. YaIM iqtisodiyotning sog'lig'i va o'sishining bevosita ko'rsatkichini ta'minlaganligi sababli, korxonalar YaIMni o'z biznes strategiyasida qo'llanma sifatida ishlatishlari mumkin. AQShdagi Federal zaxira singari hukumat sub'ektlari pul siyosatining qaysi turini amalga oshirishni belgilashda qaror qabul qilish jarayonida o'sish sur'ati va boshqa YaIM statistikasidan foydalanadilar. Agar o'sish sur'ati pasayayotgan bo'lsa, ular iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan kengaytirilgan pul-kredit siyosatini amalga oshirishi mumkin. Agar o'sish sur'ati mustahkam bo'lsa, ular inflyatsiyani oldini olish maqsadida pul-kredit siyosatini sekinlashtirishi mumkin. Haqiqiy YaIM - bu iqtisodiyotning salomatligi to'g'risida eng ko'p gapiradigan ko'rsatkichdir. U iqtisodchilar, tahlilchilar, investorlar va siyosatchilar tomonidan keng kuzatiladi va muhokama qilinadi. So'nggi ma'lumotlarning oldindan chiqarilishi deyarli har doim bozorlarni harakatga keltiradi, ammo yuqorida aytib o'tilganidek, bu ta'sir cheklanishi mumkin. Yalpi ichki mahsulotni ko'rsatkich sifatida ishlatishda kamchiliklar mavjud, albatta. O'z vaqtida bajarilmasligi bilan bir qatorda, o'lchov sifatida YaIMning ayrim tanqidlari quyidagilar: Bu norasmiy yoki qayd qilinmagan iqtisodiy faoliyatning ahamiyatini inobatga olmaydi - YaIM qayd qilingan bitimlar va rasmiy ma'lumotlarga tayanadi, shuning uchun u norasmiy iqtisodiy faoliyat hajmini hisobga olmaydi. Yalpi ichki mahsulot ba'zi bir mamlakatlarda muhim bo'lishi mumkin bo'lgan stol ostidagi ish bilan ta'minlash, qora bozordagi faoliyat yoki ish haqi olinmagan ixtiyoriy ishlarning qiymatini hisobga olmaydi va barcha jamiyatlarda inson hayotining hamma sharoitlari bo'lgan bo'sh vaqt yoki uy sharoitida ishlab chiqarishning qiymatini hisobga olmaydilar.

Xulosam O'zbekiston yalpi ichki mahsuloti (YAIM) 2022 yilda 5,7 foizga o'sib, 888,34 trln so'mni (80,4 mlrd dollarga yaqin) tashkil etdi. Aholi jon boshiga YAIM hajmi esa 2255 dollargacha oshdi. YAIMda sanoat mahsulotlarining ulushi 484,7 trln so'mga (+5,2 foiz), xizmatlar ko'rsatish — 343,3 trln so'mga (+8,5 foiz), mahsulotlarga sof soliqlar — 60,3 trln so'mgacha oshdi Savdo, turar joy va oziq-ovqat xizmatlari sohasi 9,3 foizga, transport, axborotlashtirish va aloqa sohasi 14,7 foizga o'sdi. Qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligida (3,6%) nisbatan past o'sish sur'atlari kuzatildi. O'rtacha kurs bo'yicha AQSh dollarida hisoblanganda nominal **YAIM 80,38 mlrd dollarni tashkil etdi**, bu 2021 yilga nisbatan 11,18 mlrd dollarga ko'p. Aholi jon boshiga YAIM real ko'rinishda 3,5 foizga — 21,15 mln so'mdan **24,91 mln so'mga (2254,9 dollar) o'sdi**. Taqqoslash uchun, 2021 yilda 5,3 foizga, 2020 yilda pandemiya

yilida esa 0,1 foizga o‘shish qayd etilgan 2021 yil yozida prezident Shavkat Mirziyoyev 2026 yilga borib O‘zbekiston iqtisodiy o‘shish sur‘atlarini 1,5 barobarga oshirish va YAIM hajmini kamida 100 mlrd dollarga yetkazishni rejalashtirayotganini ta’kidlagan edi. Shu o‘rinda ko‘rish mumkinki bozor iqtisodiyotini bugungi kundagi o‘shish darajasini kuchaytirib YAIM hajmini ko‘paytirsak iqtisodiyotda yaxshi natijalarga erishamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Mirziyoyev Sh.M Tanqidiy tahlil, qa’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir raxbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lish kerak.- T. “O‘zbekiston”,2017.
2. Mirziyoyev Sh.M Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz – T.”O‘zbekiston”,2016.
3. Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiyot munosabatlar .Darslik A.V. Vaxobov, D.A.Tadjibayeva, Sh.X.Xajibakiyev.-Toshkent.
4. Mirziyoyev Sh.M Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan quramiz ,- T. “O‘zbekiston”, 2017-488 b.